

Vesihuollon rakennemuutos
Isojen vesihuoltolaitosten lausuma / 14.1.2019

VESIHUOLTOALAN KEHITTÄMISEN TARPEET JA RAKENNUMUUTOS

Valtioneuvoston kanslian toimeksiannosta tehdyn strategisen selvitys- ja tutkimushankkeen loppuraportti 56/2018 julkistettiin syyskuussa 2018 nimellä ”Tulevaisuuden kestävä vesihuolto – ennakointi, ohjaus ja järjestäminen”. Selvityksen teemat ovat oikeita ja tukevat nykyisen vesihuoltomme korkean tason säilyttämistä.

Selvityksessä keskeisenä ratkaisuna tulevaisuuden haasteisiin esitetään vesihuoltolaitosten koon kasvattamista alueellisen yhteistyön kautta. Suunta on sinänsä oikea mutta allekirjoittaneiden käsityksen mukaan vaikea saavuttaa selvityksessä hahmotellulla tavalla. Pääkaupunkiseudulla, Hämeenlinnan alueella sekä Kymenlaaksossa vesihuoltolaitokset toimivat alueellisina, usean kunnan yhteisinä vesihuoltolaitoksina eli hyvin paljon selvityksessä kuvatulla tavalla. Suomessa on useita alueellisia tukkuvesilaitoksia ja yhteisiä jätevedenpuhdistamoita. Suurilla vesihuoltolaitoksilla on yhteistyötä oman alueensa naapurikuntien kanssa. Käsityksemme mukaan jatkoselvityksissä tulisikin tarkemmin selvittää nykyisiä vesihuollon yhteistyön muotoja ja tutkia, onko niiden pohjalta mahdollista kehittää ratkaisuja tulevaisuuden haasteisiin.

Laitosten omistajat päättävät omistustensa kehittämisestä. Suurin osa maamme vesihuollon volyymista on kuntien omistuksessa. Lukumääräisesti suurempi, mutta myydyin vesimäärän ja asiakkaiden määrän perusteella selvästi pienempi osuus vesilaitoksista on osuuskuntia. Kuntien tahtotila on vahvasti vaikuttanut vesihuollon nykyisiin toimintamalleihin. Vesihuollon alueellisen yhteistyön kehittämiseksi on maassamme vuosien varrella tehty lukuisia selvityksiä. Mikäli syystä tai toisesta vesihuollon alueellinen yhteistyö ei ole tarjonnut omistajien tarpeisiin sopivia kehittämismahdollisuuksia, on jo yli 20 tapauksessa päädytty yhdistämään saman kuntaomistajan laitoksia yhteen; yleisimmin on yhdistetty kunnan energia- ja vesilaitokset, pääkaupunkiseudulla vesi- ja jätehuolto. Tätä kuntaomistajan näkökulmaa vesihuollon organisaatioiden muuttamiseen ei selvityksessä ole mielestämme riittävästi huomioitu.

Laitoskoon kasvattamiseen alueellisen yhteistyön kautta sisältyy myös haasteita. Ratkaistavaksi jää mm. se alueellisen toiminnan keskeinen kysymys, miten kohdistetaan haja-asutusalueiden tyypillisesti taajama-alueita kalliimman vesihuollon kustannukset oikeudenmukaisesti ja tasapuolisesti? Miltä osin voidaan periä eri suuruisia vesihuollon maksuja eri alueilla? Mikä on kiinteistön oma vastuu kustannuksista ja mikä taas kunnan tai peräti valtion? Tämä kysymys tulee joka tapauksessa – tavalla tai toisella – ratkaistavaksi.

Selvitys on hyvä keskustelun avaus mutta sitä tulisi kuitenkin merkittävästi laajentaa ja tarkentaa. On selvää, että vesihuoltoala kohtaa tulevaisuudessakin haasteita ja muutoksia tullaan tarvitsemaan. Jotta tulevat linjaukset parhaiten palvelisivat asiakkaita, laitoksia ja niiden omistajia sekä koko yhteiskuntaa, tulee vesihuollon rakennemuutoksen perusteita ja vaihtoehtoja selvittää tarkemmin. Tarvitsemme ensin riittävän tarkan ja kattavan tiedon nykytilanteesta, sen hyvistä puolista ja myös kehittämistarpeista. Edellä mainitun tilannekuvan lisäksi tarvitsemme skenaarioita siitä, millaisia haasteita tulevaisuus tuo vesihuoltolaitoksille.

Em. tietoja yhdistämällä voidaan luoda perusteltuja vaihtoehtoisia etenemismalleja tulevaisuuteen.

Julkaistun selvityksen aikajänne on pitkä. Samaan aikaan tämän selvityksen kanssa on selvitetty sosiaali- ja terveysalan sekä aluehallinnon uudistamista Suomessa. Vaikka näiden uudistusten toteutuminen onkin epävarmaa, olisi niiden vaikutus toteutuessaan kuntasektoriin merkittävä. Em. suurten uudistusten toteutumisen ollessa epävarmaa on sinänsä ymmärrettävää, että näiden vaikutuksia ei ole selvityksessä tarkasteltu. Samalla ne kuitenkin toimivat hyvinä esimerkkeinä niistä suurista muutoksista, jotka voivat muuttaa vesihuoltolaitosten toimintaympäristöä paljon enemmän ja nopeammin kuin selvityksessä esitetyt toimenpiteet.

Kuten selvityksen aikajännekin myös vesihuollon investointien aikajänne on pitkä: putket kestävät yli 50 vuotta ja laitokset hyvin hoidettuina helposti saman verran. Tulevaisuuden painotuksia pohdittaessa ja aikataulutettaessa on tämäkin näkökulma pidettävä mielessä. Vuoden 2030 vesihuoltoa rakennetaan tänään.

Me suurten vesihuoltolaitosten edustajat olemme huolissamme taloudellisten ja henkilöstöresurssien varmistamisesta tulevaisuudessa vesihuoltoalalla. Lisääntyvät asiakasvaatimukset, tekniset vaatimukset, digitalisaatio ja kriittisen infran saneerausvelka tulevat lisäämään taloudellisia ja osaamiseen liittyviä haasteita. Näihin haasteisiin vastaaminen vaatii selvempää kuvaa vesihuollon merkityksestä yhdyskuntien tulevan kehityksen mahdollistajana. Tätä kautta voimme nostaa myös alan arvostusta, jota tarvitaan tulevaisuudessa erityisesti osaavan henkilöstön rekrytoinnissa kiristyvillä työmarkkinoilla. Yksi tapa rakentaa alan parempaa tulevaisuutta on riittävän suuret laituskoot. Samalla tulee pohtia tulevaisuuden toimintamalleja tukevia organisointitapoja, jotka olisivat riittävän dynaamisia nykyisessä yhä nopeammin muuttuvassa toimintaympäristössä. Rakennemuutosselvityksessä ei mielestämme oteta riittävästi kantaa tähän muutosnopeuteen ja nykyisin vesihuoltoalalla vallitsevien organisointitapojen tarjoamiin kehittämismahdollisuuksiin.

Tommi Fred, Helsingin seudun ympäristöpalvelut -kuntayhtymä (HSY)
Jukka Meriluoto, Hämeenlinnan Seudun Vesi Oy
Kari Kautto, Jyväskylän Energia Oy
Kirsi Laamanen, Kuopion Vesi
Jani Väkevä, Kymen Vesi Oy
Jouni Lillman, Lahti Aqua Oy
Jouni Lähdemäki, Oulun Vesi
Ilkka Mikkola, Porin Vesi
Petri Jokela, Tampereen Vesi
Irina Nordman, Turun Vesihuolto Oy